

Člověk a jeho region

5. Cvičení

HABSBURSKOVÉ NA ČESKÉM TRŮNU – 1. část (1526-1740)

Nástup Habsburků na český trůn

- **1526** nastupuje císař [Ferdinand I. Habsburský](#)
- kterého české stavy volí za panovníka pod podmínkou, že zaplatí dluh ve výši 300 000 zlatých (to nemohl splatit žádný domácí šlechtic).
- České země se stávají tak součástí tří velkých zemí (**česko-rakousko-uherské** soustátí).
- Habsburkové začali prosazovat znovu **katolickou víru** jako jedinou pravou a snažili se koncentrovat **moc zpět do rukou panovníka** - to ovšem naráželo na odpor šlechty a měst, které se nechtěly vzdát svých práv.
- Tyto rozpory vedly k rozpoutání 30.leté války, jejímž počátkem bylo stavovské povstání proti habsburskému panovníkovi

Ferdinand I. a Maxmilián II.

- **Ferdinand I.** 1526-1564)- nedodržel svůj slib, že neomezí moc šlechty, za jeho vlády vzniká **stavovský odboj** (1546-47), který je však potlačen a zástupci nekatolické šlechty jsou exemplárně popravováni. Roku 1534 je také založen **jezuitský řád** (katolický).
- **Maximilán II.** (1564-1576) - méně důrazný panovník než Ferdinand, dokonce přislíbil zrovnoprávnění katolíků a nekatolické víry (sympatizoval s lutheránstvím)- tzv. **Česká konfese** (1575) (písemně tak neučinil), šlechta kladla schválení České konfese jako podmínku korunovace Maxmiliánova syna Rudolfa II.

Rudolf II.

- **Rudolf II.** (1576-1611)- jako jediný Habsburk zvolil místo Vídně za své sídlo Prahu, miluje umění, do Čech zve řadu umělců a vědců, naopak se nevěnuje tolik politice, což využívá jeho bratr Matyáš a po neúspěšném převratu získává alespoň trůn v Uhrách.
- Společně zvítězí v boji proti Turkům, kteří za jeho vlády útočí v Uhrách. Válčení trvá 15 let, Roku 1606 skončila uzavřením **žitavského míru** (mezi císařem a Turky). **Vídeňský mír** zase zajišťoval smír mezi císařem a uherskými stavy, a také náboženskou a politickou svobodu v Uhrách. Vídeňský mír podepsal za císařskou stranu Matyáš, Rudolf tak učinit odmítl.
- Spory mezi Rudolfem a Matyášem pokračují - Rudolf podepisuje **Libeňský mír (1608)**, ve kterém uznává platnost Vídeňského míru a **vzdává se vlády v Uhrách**, rakouských zemích a na Moravě (tam vládne Matyáš) a zůstávají mu jen Čechy, Lužice a Slezsko.
- Roku 1609 vydává Rudolf tzv. **Rudolfův majestát** - týkal se svobody vyznání (zrovnoprávnění katolické a nekatolické víry) - Nikdo nesmí být proti své vůli nucen ani ke katolické ani k jiné víře. Majestát je vydán z **donucení stavů**, protože Rudolf byl katolík a celý život vyznával katolickou víru. Proto se snažil majestát zrušit. Roku 1611 **povolil vstup pasovských** vojsk do Čech, došlo k drancování země. Byl to další důkaz císařovy duševní choroby, čeští stavové proto požádali o pomoc Matyáše. V roce 1611 je donucen Matyášem vzdát se i české koruny.

Matyáš

- Matyáš (1611-1619) - sídlí opět ve Vídni
- podporuje katolictví, v praxi porušování Rudolfova majestátu.
- Neměl děti, jedná s českými stavy o nástupci.
- Zemskému sněmu předložil návrh o následníkovi Ferdinandu Štýrském, pod podmínkou, že budou zaručeny náboženské svobody nekatolické šlechtě. To se však nestalo a spor mezi nekatolickou šlechtou a panovníkem se rozhořel naplno (30. letá válka)

Instituce ZEMSKÉHO SNĚMU

- Před nástupem Habsburků **omezená moc panovníka**, rozhodují moc mají **sněmy** (zástupci jednotlivých stavů) - jejich názor musel panovník respektovat.
- Stavy - **vyšší** (panský stav), **nižší** šlechta (rytířský stav), **města** a **duchovenstvo** (nezasedalo od dob husitských válek).
- Správu země vykonávali **zemští úředníci** - nejvyšší purkrabí (zastupuje panovníka), dále nejvyšší hofmistr, maršálek, komorník a sudí - jen z řad panského stavu.
- Nejvyšší kancléř dohlížel na vydávání významných královských listin, komorník dohlížel na zápis do zemských desek (usnesení sněmu).
- **Zemský soud** 4x do roka, předsedou byl panovník.
- Města neměla v zemských úřadech zastoupení, ale měla velkou samostatnost ve vlastní městské správě (městské rady). Měnilo se postavení královských měst (za Ferdinanda) - díky povstání jsou jim odebrána privilegia.
- Začínají být zřizovány úřady podřízené přímo králi a obcházející stavy - začíná pomalá, ale jistá cesta k absolutismu.

Renesanční zámek

- **Architektura:** Zámky – jádro zámku nádvoří, kolem něj obytné a reprezentační budovy (křídla), ozdobou náměstí kašna, většinou dvoupatrové (majitel v 1. patře). **Arkády** – kryté chodby zvenčí (arkádové ochozy). Vstupy do zámku – bohaté portály (kamenné orámování dveří a bran), okna s ostěním, často okna sdružená. Charakteristická také sgrafitová výzdoba. Zámky již pohodlnější než hrady, které měly hlavně obranný charakter.
- **Život na zámku** – větší pohodlí a přepych, reprezentační místnosti, obytné místnosti, osobní pokoje, knihovna, nábytek na vysoké řemeslné úrovni, často se i dovážel ze zahraničí.
- **Nábytek** – zdobené truhly, vykládání nábytku různobarevným dřevem (cizokrajným), postupně přichází i skříně, šperkovnice, postele s baldachýnem, vyšívání ložní prádlo. Stěny zdobily obrazy, nádoby se zlata, stříbra, kameniny, skla, cínu. K výzdobě sloužily i soubory zbraní nebo různé typy hodin (přesýpací, strojové. V přízemí služebnictvo a kuchyně. Výzdobu tvořily i koberce a tapety, kachlová kamna.

Zámecké slavnosti, parky/zahrady

- **Zámecké slavnosti** – zvláště u příležitostí svateb (např. Vilém z Rožmberka a Polyxéna z Pernštejna). Šaty s drahokamy, zdobené stěny koberci, tapetami, stříbrné nádoby, **mnoho jídla** (36 jelenů, 49 srnců, 5800 kaprů, 1290 zajíců, 11 560 kvíčal, 220 sudů vína), tanec, předávání svatebních darů.
- **Zámecké parky a zahrady**: znovunalezený vztah k přírodě, rozvoj zahradní architektury – zahrady **pravidelného tvaru**, zdobené sochami, kašnami, vodotrysky, ozdobně stříhanými keři, bohaté květinové záhony, např. královská zahrada na Pražském hradě, dovoz cizokrajných rostlin, fontány, bludiště keřů. Zde vznikl i letohrádek královny Anny.
- K trávení volného času složily také střelnice, zvěřinec, nebo prostor pro míčové hry. Typickými znaky jsou také altánky, oranžerie, zahradní domky. Součástí zahrad byly také obory, kde se pořádaly honitby. Hry např. kuželky, káča, chůze na chůdách, hra s králíčky.
- [Slavné renesanční stavby.](#)

Renesanční móda

- Móda se týkala **jen nejbohatších vrstev**, kteří si mohli dovolit nové kousky, převážně dovážené ze zahraničí.
- Na počátku 16. století se objevuje v mužské módě novinka z Francie – kalhoty. Nosil se také krajzl (okruží – límec kolem krku), kožichy, ujalo se též běžné nošení spodního prádla (krajkové u vyšších vrstev, protože bylo drahé). Pevně sešněrované kabátce (i děti, které se oblékaly stejně jako dospělí).
- Bohaté zdobení šperky, často se nosily také prsteny. Na venkově se oblečení příliš neměnilo – pracovní oděvy byly funkční vzhledem ke svému řemeslu.

Rybníkářství

- Rozmach rybníkářství – v 16. století Rožmberkové v Jižních Čechách. Vznik **rybníčních soustav** – oddělení ryb dle věku (doposud všechny dohromady) – zakladatel děleného chovu Štěpánek Netolický a jeho pokračovatel Jakub Krčín z Jelčan.
- Výběr vhodného místa pro rybník (kde se zadržovala dobře voda). Postupné zvětšování rybníků co do hloubky i plochy. Hráz zpevňována dřevem nebo kamením. Např. hráz rybníku Rožmberk výška 10m, délka 51m, stavba trvala 6 let, denně až 800 dělníků, práce dobře placená (4-6 grošů + strava) x naproti sekáčům (1,5 groše a méně jídla).

Život na venkově

- pěstování **zemědělských plodin** a chov domácí zvěře. Jarní orba pluhu a háky, vláčení branami (de facto stejné i dnes).
- Při **sklizni** obilí srp a kosa, hrábě, proutěné koše, lopaty, vše podobné i dnes. Obilí se vázalo do snopů, mlátilo se cepy – využití slámy na pletené nádoby, ale i došky, zrní přesíváno přes síto a ukládáno v sýpkách. Konopí a len se spřádali na kolovratech (předtím jen ženy).
- V 16. století rozšíření **nových plodin** – kapusta, cibule, česnek, řepa, křen, petržel okurky, melouny.
- **Chov** včel, ovčí krav, prasat... menší a chudší než dnes, méně koně (spíše dopravní prostředek). Ovčí vlna se vyvážela, králíci se chovali spíše pro zábavu než maso.
- Rozvíjela se také **řemesla** (na podzim, v zimě) – tkalcovství, mletí mouky, pečení chleba aj. Spíše vodní mlýny. Pivovarnictví (spíše ve městech). Dále řemesla na **zpracování dřeva** – truhlářství, bednářství, kolářství. Do měst na trh vyváželi jen bohatší zemědělci, chudí stěží pokryli vlastní spotřebu. Typické bylo také pěstování vína.
- V zimě se slavily Vánoce – tehdy ještě bez kapra, spíše oplatky s medem houbová polévka, kaše z prosa, hrachová, sušené ovoce a pečivo. V kostelech se objevují první betlémy.

Těžba stříbra a ražba mincí

- V 16. století se hledají **nová naleziště**, např. v Podkrušnohoří naleziště cínu, stříbrná ruda v Jáchymově. V roce 1520 se začíná razit **tolar** (velká stříbrná mince). Do této doby platil starý mincovní systém (grošový), ale tolar nevyhovoval panovníkovi.
- Roku 1561 přijat **nový mincovní řád** – jednotka zlatník a 60 krejcarů. V obchodě se objevovaly různé mince. Za Maxmiliána II. přibyly i nové české groše, za Rudolfa II. raženy jak tolary, tak dukáty. Razilo se v královských mincovnách, existovaly však i mincovny šlechtické.
- Ruda se těžila v dolech v těsných štolách při svitu malých kahanů, svážela se vozíky, nebo tahala na laně, pokročilejší bylo vytahování pomocí žentourů (kolo poháněné koňmi). Ruda se dále drtila a propírala, zůstávaly těžké kusy (kovy), pak se tavilo a čistilo a prodávalo mincovnám.

Cestování a dopravní pošta

- Karlův most jediný most v Praze – čilý obchodní ruch. Cestování a obchod spolu úzce souvisely. Dopravní prostředek – **kůň a vůz**, chodilo se často pěšky (stále hlavně přes brody). V 16. st. Již existuje lodní doprava (pramice). Cestování zdlouhavé, blátivé cesty.
- Postupně formanské vozy kryté jen plachtou vyměňovány za pohodlnější **kočáry**. Kromě nich se také používala **nosítka**.
- Od roku 1576 v Praze **cech dopravců s cechovním řádem** – počet kočích a koní, pravidla pro přepravu řádných osob, zakázána jízda tryskem. V noci se svítilo lucernou nebo loučí.
- Pošta předávána formou kurýrů, poslů, pocestných, ale již od poloviny 16. století začíná fungovat **státní pošta** – nejdříve jen přeprav dopisů, později balíky a i osoby. Od roku 1527 poštovní vozy z Prahy do Vídně, z Lince do Českých Budějovic

Život ve městě

- Do poloviny 16. století byla vytvořena **síť měst** (550), města **královská** nebo **poddanská** (spravovaná šlechtou a církví). Z dřívějších dob opevnění, hrady, brány s mřížemi. Při vstupu do města se vybíralo **mýto**. Brána se zavírala po západu slunce. Centrum na **rynku**. Nejvýznamnější budova radnice, kostel, škola špitál. Proniká **renesanční sloh** i do měšťanských domů. **Městské trhy** - denní i speciální týdenní, několikrát do roka i výroční - jarmark. Zdobená kašna uprostřed náměstí.
- **Městská rada:** Správu města vykonávala **městská rada** (12 konšelů) - buď královští úředníci nebo šlechta a církve - na 1 měsíc byl volen **purkmistr**. Rada vydávala různé **řády** (např. zákaz nošení zbraní, určovala cenu na trzích, otevírací doby hostinců, zakazovala hazardní hry. Na dodržování řádů dbal rychtář s pacholky a pochopy. Městská rada také dbala o **výběr poplatků** (z obchodů a řemesel) a také prováděla **soudy** (na radnici). Nebylo ojedinělé i právo útrpné (mučení).

Život ve městě

- **Měšťanský dům:** Spíše úzké, stavěly se na starých základech původních domů, čelo do ulice, zpravidla na podloubích. Značení domů pomocí symbolů (znaků).
- V přízemí řemeslnické dílny, krámy, obytné místnosti v 1. patře spolu s komorami, spižírny a záchodem.
- **Nábytek** tvořily především truhly, různě zdobené, na některé se dávaly polštáře - předchůdce pohovek. Dále to byly šperkovnice, skládací křesílka, postele s baldachýnem, přikrývky prošívané, noční hrnek k ulehčení měchýře.
- Vznikají také **kanceláře** (pracovny) - stůl, židle, čtecí pultíky, knihovní skříně. Koberce na stěnách i zemi. Nádobí keramické a skleněné. Domy bohatších se nelišily od šlechtických sídel.

Řemesla ve městech

- Nejvíc řemesla **pro místní trh** - věci běžné potřeby. Hlavně tedy potravinářské, textilní, oděvní a kovodělné.
- Dochází k další **specializaci řemesel**. Řemeslníci se sdružují v cechy - rozhodují o záležitostech daného řemesla.
- V čele stáli **cechmistři**. Vstup do cechu až po splnění vstupní zkoušky a zaplacení vstupního obnosu. To si nemohli dovolit třeba i šikovní tovaryši. Nejniže byli postavení učedníci, kteří museli na slovo poslouchat mistra. Po vyučení dostali výuční list.
- **Příklady řemesel**: bednáři, jehláři, platnéři, hřebenaři, kožešníci, ...

Tisk knih

- **Knihtisk** objeven v polovině 15. století a rozšiřuje se. Vznikají nakladatelství. Např. nakladatelství Jiřího Melantricha z Aventýna - připravil vydání české Bible (tzv. Melantriška).
- **Historická literatura, kroniky, kalendáře** - nejoblíbenější literatura.
- Dále se vydávaly **knihy k běžnému životu** (rady, návody, kuchařky aj.).
- **Postup práce na výrobě knihy** - výroba papíru - výroba písmen (písmolijci) - sázení písmen (sazeči) - přetření barvou a tisk - ilustrace - vazba. Používal se také dřevořez (otisk rytiny ve dřevě). Knihy se vázaly do bělené kůže vepřovice, zdobily se znakem majitele, používalo se i zlacení na deskách i hřbetu knihy. [Obrázek knihtisku.](#)

Školství a vzdělanost

- V období renesance nabývá na důležitosti. Do školy nechodily všechny děti. Děti šlechticů mívaly své osobní učitele.
- Předměty: čtení, psaní, počty. Pro vyšší vzdělání se často odjíždělo do ciziny.
- Vzdělání především ve městech - vznik **městských škol**.
- Nejnižší tzv. elementární školy, pak partikulární (základy pro studium na vyšších školách). Vyšší školy - akademie a nejvyšší univerzita. Pražská univerzita byla chudá škola, z doby Karla IV. zbyla jen fakulta artistická (filozofická).
- Kromě Pražské univerzity byla **síť jezuitských škol** - srovnatelné s univerzitou. Vyučoval se také šerm, tanec, hry (šachy, dáma) a třeba i jízda na bruslích. Po bitvě na Bílé hoře převzali vedení škol v plném rozsahu jezuité.
- S rozvojem škol souvisela také **vyšší vzdělanost a růst kultury** - vznikají **knihovny** (největší např. Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic) nebo rožmberská knihovna Viléma z Rožmberka.
- Řada knihoven šlechticů byla zničena za 30.ti leté války. Literatura byla **náboženská** (bible, modlitební knihy a zpěvníky), ale i **historická, odborná** (příručky). Kulturní život obohacovala také divadelní představení - vedeny hlavně jezuity.

Zdravotnictví

- Pravidelné **morové epidemie** (co 4-6 let) vedly k postupnému zlepšování hygieny a zdravotnictví. K nálezům přispívala i absence kanalizace, splašky se vylévaly i z okna, tekly po ulicích strouhou. Záchod nebyl standard, chodilo se i na ulici.
- Čištění ulic je při příjezdu panovníka nebo slavnostech, postupně častější. Ochrana před morem bylo uzavírání měst, označování postižených domů bílým křížem, zřizovaná lazaretů za městem nebo na jeho okraji.
- Léčením se zabývali **lékaři, apatykáři, lazebníci i báby zaříkavačky**. Bradýři holili vousy a stříhali vlasy. Často se pouštělo žilou.
- **Lazebníci** pracovali v lázních - v 16. století již byly lázně v každém městě. Lidé v cechu měli povinnost navštěvovat lázně. Jako lék sloužila voda a byliny.
- V roce **1600 provedl Jan Jesenius pitvu**, rozšířil tak poznání v medicínské oblasti, díky zapojení do stavovského povstání byl roku 1621 popraven.
- Apatykáři (lékárníci) vyráběli léky, za Rudolfa II. byl zřízen úřední dohled. Dříve si lidé vyráběli léky sami.

Věda

- Za Rudolfa II. se Praha stala centrem **vědy** - alchymie (počátky chemie) - představa, že vše se skládá se 4 živlů. Snaha vytvořit kámen mudrců - dokonalou hmotu, zkoušeli také vyrobit z běžných kovů zlato, či elixír života - to se nepovedlo, ale díky penězům od panovníka probíhala řada výzkumů.
- Pokusy propojeny s magií a nadpřirozeným světem.
- Slitina rozumu a víry v nadpřirozené síly.
- **Vědci/umělci na dvoře Rudolfa II.** - Tycho de Brahe, Jan Kepler, Guiseppe Arcimboldo (portétista Rudolfa II.), správce sbírek Ottavio Strada.

Umění a Rudolf II.

- V mládí dostal všeobecné a důkladné vzdělání - to ho ovlivnilo.
- Do Prahy soustřeďuje řadu **uměleckých děl a sbírek**, nakupuje obrazy po celé Evropě, něco také dostává od panovníků cizích zemí, aby si získal jejich přízeň.
- Kromě obrazů soustředil také sochy a další umělecké předměty.
- Na Pražském hradě vzniká Španělský sál. císař sbírá i různé kuriozity - opracované exotické ovoce, herbáře, mušle aj.
- Za Rudolfa II. působil v Praze i rabín Löw.

2. pražská defenestrace a počátek 30.leté války

- Roku 1617 korunován **Ferdinand Štýrský** - uznává katolictví jako jedinou pravou víru, čímž odmítl své dřívější sliby, že bude respektovat svobodu náboženství. Panovník porušoval i další zemské svobody - nápad panovníka svrhnout - čeští stavové svolávají sněm, který je však panovníkem zakázán.
- Stavové však **23.5.1618** jdou jednat s královskými místodržícími Jaroslavem Bořitou z Martinic a Vilémem Slavatou z Chlumu. Stavové je přísně potrestali vyhozením z okna (pád zmírnil svah a odpadky, pouze Vilém více zraněn). Otevřeně tak začalo povstání stavů.
- Ti zvolili **vládu 30 direktorů** (složenou ze šlechty vyšší, nižší a měšťanů) - v čele stanul Václav Vilém z Roupova, zároveň se začalo se shromažďováním vojska (velitel Matyáš Thurn). Čeští stavové předpokládali, že se spojí s protihabsburskými silami v Evropě - což se nakonec nestalo (ani Anglie ani šlechta v Uhrách se nechtěli zapojit).
- V roce 1619 umírá císař Matyáš a jím jmenovaný Ferdinand nebyl přijat českými stavy. Sněm naopak zvolil za nového českého krále **Fridricha Falckého** (končí vláda 30 direktorů), ustanovila také svobodu vyznání a vyhlásila svobodnou zemi Koruny české. Ve stejné době byl zvolen na císaře habsburský **Ferdinand II.** (Fridrich Falcký jako jeden z kurfiřtů byl donucen dát mu svůj hlas).

Bitva na Bílé hoře

- Střety již od defenestrace v roce 1618.
- V roce 1620 však (i díky nezapojení cizích vojsk na stranu českých stavů) získala převahu habsburská vojska.
- Stavovská armáda ustupovala a **8.11.1620** došlo ke klíčové bitvě u Prahy.
- Stavovské oddíly se v hned na počátku bitvy oddělili a bojovali na vlastní pěst, vznikl zmatek a útěk. Celá bitva tak trvala jen 2 hodiny a zvítězilo habsburské vojsko císaře Ferdinanda.
- Podrobný popis bitvy [zde](#)

Potrestání odboje

- Po Bílé hoře upadá stavovský odboj, řada jeho předních představitelů prchá ze země, někteří žádají císaře o milost, ten se však rozhodne krutě pomstít. Jmenuje knížete Karla z Lichněštejna místodržícím v Čechách a pověří ho vykonáním odplaty. Ti, kdo pouze uznali Fridricha Falckého králem, dostali pokuty, ti, kdo zastávali nějaký úřad, přišli o majetek.
- Aktivní povstalci dostali hrdelní tresty. **21.6.1621** se konala exekutivní poprava na Staroměstském náměstí (popraveno 27 osob) 3 šlechtici, 7 rytířů a 17 měšťanů. Kat Jan Mydlář. Hlavy popravených byly na 10 let vystaveny na Karlově mostě pro výstrahu.
- Vítězství Habsburků bylo dovršeno v roce **1627** kdy bylo vydáno **Obnovené zřízení zemské**, v němž Ferdinand uzákonil dědičné právo Habsburků na český trůn a jediné povolené náboženství katolické. Dále němčina se stala vedle češtiny úředním jazykem.

30. letá válka a její důsledky

- postupně se začíná válčit i v jiných zemích Evropy - proti Habsurkům - **válka falcká** (1621-23), **dánská** (1625-29), **švédská** (1630-48). První období války byl boj švédského krále Gustava Adolfa proti císařské armádě vedené Albrechtem z Valdštejna - skončilo bitvou u Luzenu, kde padl švédský král. Švédové se pak spojili s francouzi. (švédsko-francouzská válka). Z té doby jsou památky na pevnosti proti nájezdům Švédů, tzv. **švédské šance**, např. [Jablunkovské šance](#)
- **Albrecht z Valdštejna** se stal ve své době jedním z nejvýznamnějších osobností dějin - základní info o něm [zde](#).
- Roku **1648 dobývají Švédové Prahu a drancují ji**, odvázejí většinu pokladů z doby Rudolfa II. (vydrancování Pražského hradu).
- 30.ti letech je známo na všech stranách vyčerpání a je uzavřen **24.10.1648** tzv. **vestfálský mír**.
- **Moc Habsurků byla v Evropě omezena** (vzrostl význam Francie, Švédska i Nizozemí), avšak české stavy neprosadily stav jako před válkou, české země zůstaly v rukou Habsburků, **veškerá moc v rukou panovníka**.
- **Zemský sněm se mění** - nově je do sněmu uvedeno i duchovenstvo s právem prvního hlasu. Díky konfiskaci majetku ubyla zejména nižší šlechta (rytíři), naopak panský stav nabyl na síle. Při válce zahynulo mnoho obyvatel, země byla vydrancována, narušeno hospodářství, obchod. Obyvatelstvo Čech, Moravy a Slezska čítalo necelých 2,5 milionu obyvatel.

Baroko

- 1618-1740.
- Vzniká jako životní styl, který by po válečném období užil **míru a klidu**. Promítá se nejen do architektury a umění.
- Barokní styl je prodchnut **vírou** (souvisí s rekatolizací země) . Pozemská pouť byla vnímána hlavně jako příprava na posmrtný život. Barokní společnost se třídila na šlechtu, měšťany a poddané.
- [Znaky barokní architektury v obrazech.](#)

České země součástí habsburské monarchie

- Soupeření Habsburků s Francií, české země mimo hlavní dění, z **Prahy se stává provinční město**, ale české země jsou zatíženy vysokými daňovými odvody na náročnou habsburskou politiku.
- Habsburkové ovládali velké území a k tomu sloužila armáda, úřednický aparát a církev. Přepychový život dvora a zahraniční politiku však nestačily pokrývat daně. Země se tak dostávala do **krize**.
- **Politika**: o složení zemského sněmu rozhoduje panovník, kterému je sněm podřízen, jemu je také podřízena moc soudní i zákonodárná, jedině panovník udílí šlechtické tituly.

Struktura vlády za Habsburků v 17. století

- **Panovník a jeho tajná rada - česká dvorská kancelář** ve Vídni - místodržitelství (pro Čechy v Praze), zemský tribunál (pro Moravu v Brně), vrchní úřad (pro Slezsko ve Vratislavi) - pak jednotliví **krajští hejtmané** - vrchnosti a svobodníci - a nakonec poddaní.
- V Zemských sněmech - panský stav - rytířstvo - církevní hodnostáři - královská města.
- Styl vlády - **absolutismus**, v této době však ještě mírně omezen (jednotlivé země si zachovávaly část svých tradičních práv, např. povolování daní).

Habsburští panovníci v 17. a 18. století

- **Ferdinand III. (1637-57)** - musí se vyrovnávat se zemí poškozenou válkou, cílevědomě posiluje moc panovníka, **rekatolizuje** zemi, byť méně drasticky než jeho otec Ferdinand II.
- **Leopold I. (1657-1705)** - nastoupil jako 17 mladík, nedostatek vladařského talentu vyvažovala jeho pracovitost a strýzlivý pohled na svět, vládu do jisté míry přenechával svým vládcům, za jeho vlády časté vpády Turků, za jeho vlády prosazen **panovnický absolutismus**
- **Josef I. (1705-1711)** - vzdělaný a inteligentní panovník, snaží se **zlepšit hospodářskou a správní situaci v zemi**, např. lepší rozvržení daní, podpory výroby, obchodu, ale vládl příliš krátce, dále **posiluje ústřední moc panovníka**, snažil se však o vnitřní obrodu země
- **Karel VI. (1711-1740)** - nedosahoval kvalit svého bratra Josefa I., **ustupuje od reformní politiky** a vrací se k tvrdému prosazování katolického náboženství, vládne prostřednictvím těžkopádného úřednického aparátu - utrácí na válečných výbojích, plýtvá na honosnosti dvora, **vše řeší jen zvyšováním daní** - to vede k hospodářskému úpadku a monarchie ztrácí pomalu své velmocenské postavení, na konci jeho vlády již je v krizi. Vydává v roce **1713 tzv. Pragmatickou sankci** - vláda v rukou jednoho panovníka, dědicem má být jeho potomek, i **žena**. Měla zaručit stálost a územní celistvost monarchie a posílit absolutismus) - českými stavy a moravským sněmem přijata v roce 1720.

Život na vesnici

- Každá vesnice měla svého **pána** (šlechtic, méně často církev, královské město, či panovníka) - **platí různé poplatky** a služby vrchnosti, mimoto daně přímo státu a církevní poplatky. Byly rozdíly mezi těmi vesnicemi, kde šlo pánům o rychlý zisk a těmi, kterým šlo o rozvoj celého panství
- V čele vesnice **rychtář** - prostředník mezi obcí a vrchností. Dále **sedláci** - chalupníci (malé pozemky), **čeledíni a děvečky**, zaměstnanci obce, ponocní, učitelé, obecní pastýř. Zprávy ze světa přinášeli hudebníci, vandrovní tovaryši, obchodníci aj.
- Církev na venkově zpočátku menší vliv (nedostatek kněží), často vyznávali i protestantské náboženství. Existovaly **tři typy vsí** - řadová, rozptýlená, návěsí.
- Základní daňovou jednotkou byl **poddanský statek** - kromě obytné části zahrnoval chlévy, stodoly, sýpky, komory, kurníky, kůlny... Daně se vybírali 2x do roky (na Jiřího a Havla). **Různé platby** (nájem z půdy, prodeje na trhu,,,, také za povolení ke stavbě, převod statku na syna). Daně státu se platily jednou měsíčně. Ke zdaňování sloužily soupisy poddanské půdy, tzv. berní rula v Čechách, lánové rejstříky na Moravě, později katastry. **Sedláci díky velkému daňovému zatížení jen těžko bohatli**. Ovšem tento útisk nejednou vyvolal **povstání** sedláků. U každého statku byl výměnek - místnost pro staré rodiče, kteří dostávali i určený podíl potravin a mohli mít i svůj dílek pole.

Vesnická domácnost a zemědělský rok

- Velké rodiny žijící pospolu, rodinu vede **hospodář**, ženy méněcenné. **Světnice** - jednoduchý nábytek, pec, jednoduché komíny, stůl jako centrum rodinného života - místo dle významu v rodině. **Koutní skříňka** - k ukládání cenností, nad ní zpravidla kříž. Komora na potraviny, truhla na mouku (moučnice). Strava - chléb, polévky, kaše, kroupy, maso vyjímečně.
- Díky 30. leté válce a úbytku pracovních sil se zvyšovala **robotní povinnost** na panském. Úrodnost nižší než před válkou - vyšší výnos díky zdanění nemotivoval k růstu. Převažovaly obiloviny, v zimě opravy náčiní, při mláčení rytmičné písně. **Trojpolní** osevní systém. Péče o zvířata špatná, špatné hygienické podmínky (dobyččí mory) - přes léto na pastvinách, v zimě ve chlévech. Chovaly se ovce, vepři, skot, slepice, husy.

Hospodaření velkostatku

- V barokní době se prosadila nadvláda **velkostatku** (v rukou šlechty), mimořádná politická pomoc šlechty - šlechtic vládly téměř neomezeně na svém území. **Panství** jako základní správní jednotka. Půda panství se dělila na a) rustikál - ve správě poddaných, b) dominikál - ve správě vrchnosti (velkostatek), největší část pozemků velkostatku byly lesy.
- Poddaní byli většinou nesvobodní (jen svobodníci byli svobodní) a museli robotovat. **Pracovní doba** od 4:00 - 20:00, v zimě 8:00 - 18:00 s 2 hodinovou přestávkou v poledne. Povinnost přes rok 3 dny v týdnu a v době sklizně neomezeně. Podmínky roboty stanovovaly tzv. robotní patenty. Docházelo k mnoha povstáním - největšímu v roce 1680 - císař povolává armádu a povstání tvrdě potlačuje.
- Roku **1680** byl vydán **robotní patent**, který byl zaměřen proti libovůli panstva a v němž byly stanoveny maximálně tři dny roboty v týdnu. Robotní patent znamenal rozchod se starými právy, bylo potvrzeno znevolňování. V roce 1693 např. povstání na Chodsku v čele s Janem Sladkým Kozinou. Je také potlačeno a Kozina zavražděn.

Když má vesničan volno..

- Volno bylo více **v zimě** a vždy v **neděli** a také o **církevních svátcích**. Svátky: Vánoce, masopust (od třech králů), pak postní předvelikonoční období, Velikonoce, zvyky letního slunovratu, dožínky (konec zemědělského roku), podzim a dny posvícení, pak adventní týdny.
- Dále se konalo - **draní peří** (povídání příběhů), taneční **zábavy** (součástí svátků), **maškarní průvody**, posvícení (nutnost mít dostatek jídla), **lidová slovesnost** - ústní předávání příběhu, tradic, pohádek,...., lidové divadlo, písně (při práci, při každé příležitosti), lidová hudba a lidové tance (muzikanti byli především kantoři, ale i řemeslníci i sedláci).

Důležitá řemesla

- **Mlynáři** - často svobodníci. Mleli zrní za poplatek nebo si nechávali jeho část. Mlýny měly svrchní nebo spodní kolo, stavěly se dle přírodních podmínek a síle vodního toku. Na větrných místech se začínají objevovat větrné mlýny. Mlynáři měli také právo lovit v okolí ryby.
- **Kováři** - snad nejdůležitější - okování tažných zvířat, oprava zemědělského náčiní i věci pro domácnost (kotlíky, pohrabáče aj.), kováři i trhali zuby, uměli i léčit koně, byli hlavně poddaní, zvláště působili umělečtí kováři (mříže, vrata, ploty, zábradlí aj.)

Manufaktury

- Touha vrchnosti po větším zisku. Díky robotě lehký přístup k zaměstnancům. Manufaktury umožňovaly nově svobodné podnikání nezávisle na cechu. Výroba v manufaktuře byla založena na dělbě práce - každý pracovník vykonával jen část výrobního procesu.
- Dva **typy manufaktur**:
- **A) rozptýlená** - dělníci pracují doma a hotové dílo odevzdávají faktorům a ti je předávají k dalšímu zpracování
- **B) soustředěná** - pracují v jednom podniku
- Tyto dva druhy se mohly i prolínat v jedné manufaktuře. Na rozdíl od cechů nemuseli mít dělníci v manufaktuře odborné vzdělání. Přes to se v období konce 17. a počátku 18. století manufaktury podílely na výrobě nezemědělské jen málo. Příklady: sklářské manufaktury, železářské aj..
-

Církev a společnost v 17. – 18. století

- Před 30. letou válkou žili nekatolíci s katolíky ve vzájemném soužití. Po válce došlo k násilné rekatolizaci (vydány patenty zakazující jiné vyznání). Řada lidí opouští vlast. Po válce jde o to, aby se lidé s katolickou vírou ztotožnili nejen naoko, ale i vnitřně. Aby církev přilákali vlažné věřící (často falešná potvrzení o zpovědi), pořádali **církevní slavnosti, procesí, průvody**. Cíli posloužilo i umění a hudba. Kromě katolíků existovali v zemi i **tajní nekatolíci** (zejména východní Čechy a Severní Morava) - ti udržovali styky s pobělohorskými exulanty
- Až do poloviny 18. století fungovaly tzv. **čarodějnické procesy**, kdy byli lidé mučeni, aby přiznali spojení s ďáblem, nebylo výjimkou ani upalování dětí jako potomků ďábla.
- Celý **život člověka byl svázán s katolickou církví** - od křtu přes biřmování, svatbu až k poslednímu pomazání. Lidé se při zpovědi museli zpovídat ze svých hříchů a bylo jim udělováno rozhřešení. V kostele mohli lidé zapomenout na každodenní dřinu. Barokní kostel měl věřícího ohromit velikostí a silou ducha, měla to být hmatatelná učebnice víry.
- **Církevní organizace** - papež - arcibiskupové - biskupové - kněží spravující venkovské a městské fary, pod papežem byly přímo také církevní řády (vzdělávací, pečovatelské, žebravé aj. - mniši a jeptišky žijící v kláštorech).
- K náboženskému životu patřily **poutě** - rostla poutní místa. Často se k poutním místům vázaly zázraky, často zde byla zázračná voda, na poutních místech se stavěly kapličky, sochy, kříže.

Barokní vzdělanost

- **Nižší školy** - ve větších obcích (od 7-12 let) -trivium, zpěv a náboženství. Povinná docházka neexistuje. Na vesnicích se učilo v bytě kantora. Učitelé byli špatně placení a museli si přivydělávat.
- **Gymnázia a vysoké školy** - vyšší typ vzdělání, jen pro chlapce, vyšší vzdělání pro dívky bylo považováno za zbytečné.
- Sloučením Karlovy univerzity a jezuitské vysoké školy v Klementinu vznikla **Karlo-Ferdinandova univerzita** se 4 fakultami (právnícká, lékařská, filozofická a teologická), druhou VŠ byla jezuitská akademie v Olomouci. Roku 1717 byla založena v Praze také technická studia, nejprve jen pro vojenské odborníky.
- Čeština ztrácí po Bílé hoře vliv, více je prosazován **německý jazyk**, čeština zůstává jen na venkově. Vědecká díla psána v **latině**. Nejčastěji vydávány knížky lidového čtení (rytířské romány, pověsti, pohádky).
- Mezi **česky psaná kvalitní díla** patří dílo Bedřich Bridela CO je Bůh? Co člověk? a dále písňové texty Adama Michny z Otradovic. Vzdělání je rozšiřováno spolu s katolickou vírou zejména jezuity (Tovaryšstvo Ježíšovo) - prováděli i cenzuru a dbali nad vírou obyvatelstva.

Barokní města 1

- Po 30. leté válce ve **zbídačeném stavu**, teprve na přelomu 17./18. století začínají zvolna bohatnout.
- Královská města velmi zadlužena **vysokými dluhy** do královské pokladny, ohrožovány byly také privilegia (díky růstu velkostatků). Vrchnosti omezovaly vstup poddaných na městský trh. Největší spory o výrobu a prodej piva. Na významu tak nabývají spíše **poddanská města** navázaná často na manufakturu. Vyměnila se tak role v důležitosti poddanských měst s královskými.
- Do architektury se promítá **barokní styl** - nové kostely, kláštery, paláce, barokní štíty domů, přibývají sochy, kašny aj. Budují se nové zahrady a parky. Kanalizace stále chybí, stejně jako osvětlení - svítí se otevřeným ohněm (svíčky) - příčina častých požárů.

Barokní města 2

- **Měšťané** tvořili pestrou směs obyvatel - od nejbohatších majitelů domů přes provozovatele živnosti, svobodná povolání (advokáti, lékaři aj.) až po chudinu s plnými městskými právy (tovaryši, pomocní dělníci, služky, čeledíni, drobní podnikatelé), nakonec žebráci, tuláci, zlodějíčci.
- Znakem života města byly **trhy**, ke každému většímu patřili také zpěváci, kejklíři, loutkoherci. Po 30.leté válce utlumen i zahraniční obchod, to vedlo k omezení směny (vyplatilo se dovážet jen zboží slibující velké zisky - luxusní zboží, koření, sůl).
- Domácí i zahraniční obchod zatěžovala **cla a mýta**. V obchodě byla také nejednotnost měr a vah - často se lišily od kraje, města. Stejně chaotické to bylo i s penězi - řada domácích i cizích měn.
- Leopold I. zavedl **jednotnou ražbu mincí**, ale ani on se nevyhnul snižování podílu zlatého kovu v mincích kvůli velkému státnímu dluhu. Ceny a mzdy se taktéž lišily - např. tesařský mistr si za den vydělal půl kila másla a kohouta, nebo tři kila hovězího masa. Za celodenní hrabání sena si mohl nádeník koupit půl kila špeku nebo 5 jitrnic.

Měšťanský dům

- Barokně se měnily jen fasády. Dům měl **domovní znamení**.
- Majitel domu se musel podílet na placení daní, ale měl díky tomu právo být volen do městské rady.
- V první části domu směrem do centra města (na ulici) bydlel majitel, v jeho zadní části pak služebnictvo.
- Kdo neměl na dům, stal se **nájemníkem**.
- Na dvorech domů **hospodářství** - zvířata se vyháněla za hradby na pastvu. Hospodářství mohlo pokrýt spotřebu rodiny.
- **Sklepy** bývaly rozlehlé - uchovávalo se v sudech naložené maso, zelí, mléko, vejce aj., nebo zde stály sudy s pivem, vínem, často sklepy sloužily jako sklady (obchodníkům). [Foto a info](#).

Měšťané

- Věřili, že vládnout má panovník a šlechta.
- Žili v relativní **izolaci** od okolního světa. Cílem pro ně bylo docílit šlechtického stavu. Prvním krokem pro ně bylo zakoupení erbu (tzv. erbovní měšťané).
- K zakonzervování městského života sloužily i cechy, které lpěly na středověkém způsobu života.
- Koncem 17. století **roste ve městech životní úroveň**. Místnosti v domech byly poměrně malé, nábytek tvořily truhly, velké skříně, stůl, lavice, židle, postele - dřevo bylo pomalováváno. Nádobí nejčastěji kovové, ale i malovaná a glazovaná keramika. Čím bohatší domácnost, tím více cínu. Přepychem bylo skleněné nádobí.
- Měšťané byli v drtivé většině **katolíci**, postupně nejen formálně. Součástí života měšťanů byly i měšťanské zábavy (tzn. volný čas) - zde četba, hudba (kostelní i světská), občas i divadlo, taneční zábavy, ale i veřejné popravy byly společenskou událostí. Bezpečí ve městech zajišťovaly tzv. gardy

Barokní Praha

- Díky 30. válce a odchodu nekatolíků se počet obyvatel snížil asi na polovinu, Praha **není sídelním městem** panovníků. Je postižena také vysokými **daněmi**.
- Pražané byli po válce navenek katolíky, ale otázkou zůstává, jak uvnitř, když předtím byla Praha téměř nekatolická.
- Byly **přestavovány kostely** - chrám sv. Mikuláše na Malé straně. Šlechtici budují ze zisků svých velkostatků paláce na Malé Straně a Starém městě - s bohatou sochařskou a malířskou výzdobou a také se zahradami a zákoutími. Pražský hrad byl přestavěn až ve 2. polovině 18. století.
- Po požáru v roce 1689 kdy čtvrtina Prahy shořela se rovněž rozmáhá barokní styl. V roce **1705** jsou Pražané **poprvé úředně sečtení** - 40 000 obyvatel. Po morových epidemiích z přelomu století se do Prahy stěhují obyvatelé z vesnic.
- Svébytnou skupinou byli **Židé** - zde žila čtvrtina obyvatel Prahy, díky jiné víře a poměrně velkému majetku byli perzekuováni (pogromy).
- [Přehled barokních památek v Praze](#). S odkazy na některé památky [zde](#).

Sociální a zdravotní péče

- Sociální a zdravotní péče na **nízké úrovni**. Nejistota péče.
- **Špitály**, obvykle dala postavit obec a spravovali je členové církevních řádů. Lékaři se věnovali hlavně bohatým klientům, chudší byli odkázáni na pomoc příbuzných a bylinky.
- **Lékaři** již dobře znali strukturu těla, ale méně jeho fungování. Léčení spočívalo hlavně v potlačování vnějších příznaků. Narkóza nebyla známá. Noví lékaři se učili hlavně na svých pacientech.
- Léky připravovali **lékárníci** - od bylinek, přes chemikálie, kosmetické přípravky, koření, aj. Přípravky obsahovali třeba i sušené netopýry, ropuchy, vlasy, nehty.
- Chirurgové studovali kratší dobu než lékaři a operovali jen vnější choroby (např. zlomeniny). Stále trvaly mory a **epidemie**, kdy vymřela třeba $\frac{1}{4}$ města. Průměrný věk byl 23 let, kdo se dožil 50 let, byl považován za starého.

Kriminalita v baroku

- I v barokní době byli lupiči, vrazi, zlodějíčci, podvodníci, nepoctiví řemeslníci aj.
- **Zákony a soudy** - byly ve správě vrchnosti, ale hrdelní tresty vyhrazeny městským soudům a panovníkovi. Hrdelní soudy měly mít nejméně 10 soudců, z nichž alespoň 1 měl být znalý práva, což však nebylo pravidlem.
- Po 30. válce stát více zasahuje do pravomocí **městských soudů**.
- V roce 1677 vydáno tzv. **apelační právo** (odvolávací), v roce 1709 vydán **zákoník upravující průběh hrdelních procesů** jednotně pro celé království.
- O pořádek ve městech se staral **rychtář s biřici a katy**. U výslechu bylo často použito **mučení**, kde se obviněný přiznal i k tomu, co neudělal. Mučení zakázáno až koncem 18. století.
- **Nerovnost práva** (šlechtic x poddaný; muž x žena; bohatí se mohli také vykoupit). Vězení různých úrovní - od lehčích přes přikování až po hluboké jámy, hladomorny. Vězení bylo pouze po dobu vyšetřování případu, nebylo místem odpykání trestu. Trest smrti byl vždy za vraždu, loupež, podporu zločinců, žhářství a čarodějnictví.
- Drobné krádeže a menší přestupky byly trestány pokutou, výpraskem, vypálením cejchu, vypovězením či nucenými pracemi. Např. vězení na [Špilberku v Brně - kasematy](#).

Výtvarné umění v baroku

- Barokní umělci usilovali o vyvolání **pocitu**, o zachycení duševních stavů postav, často zobrazovány protiklady, životnost postav propracována do detailů (např. konečky prstů).
- V církevním umění působivě znázorňovány biblické výjevy, výraz nadpozemskosti.
- **Barokní styl** se zapsal do dnešní **krajiny** (kostely, zámky, paláce, domy, kapličky, boží muka, sochy, kašny, morové sloupy aj.).
- Důraz na celkové zaujetí dílem s cílem ohromit.
- **Malířství** - obrazy Petra Brandla, Jana Kupeckého.
- **Sochaři** - Maxmilián Brokof, Matyáš Braun. Architektura - Jan Blažej Santini, Kilián Ignác Dienzenhofer.

Barokní zámky a paláce

- Velké **venkovské** zámky i menší **lovecké** zámečky. Touha po přepychu. Nejednou dovedla šlechta k **bankrotu**.
- Příklady: [Chlumeck nad Cidlinou](#), Trója v Praze, Slavkov u Brna, [Vranov nad Dyjí](#).
- **Různorodé členění prostoru**, složitý půdorys, bohatě zdobené stěny a sloupy, plastické prvky, sochy, zakřivená okna, kombinace červené, bílé a okrové. Naznačené sloupy (pilastry).
- Průhledy **alejemi stromů**, za sebou uspořádané místnosti umožňující dlouhé chodby (průchody). Materiálem byl kámen nebo cihla, jako obložení umělý mramor, střechy pokrývány břidlicí nebo keramickými taškami. Okna dělená na menší díly, neboť skláři neuměli udělat větší tabule skla.
- Vznešené první patro, reprezentační sál dvě patra, v přízemí kuchyně spíže, komory, sklady, pokoje pro služebnictvo. Velká pozornost **parkům a zahradám** - trysky, fontány, voliéry, umělé jeskyně, dlouhé aleje stromů.

Život šlechty

- **Panský stav a okázalý způsob života** - reprezentativní stavby, drahé oblečení, drahá jídla. Vzor pro příbytky u francouzské šlechty. V nejbohatších palácích i přes 100 místností, bohatě zdobené, textiliemi, obrazy, různé salónky (např. lovecký se zbraněmi).
- Masivní a těžký **nábytek** hladký a světlejší, tvarem připomínal architekturu. Cínové nebo stříbrné či skleněné nádoby (dle bohatství). Pořádání hostin - maso, pečivo, sladké pečivo, ovoce, zelenina. Pilo se víno a pivo.
- **Tloušťka** důkazem dobrého postavení a dobové krásy u žen.
- **Zámecké knihovny** - četba oblíbenou zálibou šlechty. Dále také sběratelství a podpora umění. Složité vzory barokních parket, vyřezávané sekretáře se šperkovnicemi. Na každém zámku spousta služebnictva.
- **Šlechtická rodina** - mužská část měla povinnosti (zemské, státní, dvorské úřady), někteří se věnovali naopak umění a vědě, jiní jen zábavě (lovy aj.) Matky a ženy domácnosti a dětem. Bohoslužby navštěvovali ve vlastní kapli či kostele. Museli dodržovat přísnou etiketu - dbát na tradici a čest rodu.
- **Vyšší panský stav a nižší rytířský stav**. Krajkové oblečení, honosné ložnice, záchody tapetované (vědro odnášelo služebnictvo). Výchova mladých šlechticů postavena na tom, že jsou něco více než ostatní.
- **K zábavě šlechty** sloužily plesy, divadelní představení, lovy, barokní hudba, sport (míčové hry, bruslení, jízda na saních, koni, šerm), umění, hra na hudební nástroj. Ženy malovaly nebo vyšívaly. Šlechticové také podporovali umělce. Na plesech se často předháněli před ostatními ve snaze se co nejvíce předvést, oslnit.

Habsburská armáda

- Velká země potřebuje velkou a silnou armádu, potřeba její obnovy po 30.leté válce. Nebezpečí hrozilo jednak z Francie a jednak z Osmanské říše (Turci), armáda také sloužila k potlačení sporů uvnitř monarchie.
- Vrchní velitel vojska - **císař**, který pro jednotlivá tažení jmenoval vojevůdce. Armáda se skládala z **pluků** (1500-2500 mužů) - velel plukovník. Byl vrchností pro vojáky - ti mu byli poddání, povoloval jim např. svatby, rozhodoval o uniformách apod. Dále to byli **důstojníci** a **poddůstojníci**. Nosili hůl s právem trestat vojáky. V armádě vládla bezpodmínečná poslušnost, vojáci měli malá práva.
- Nejobávanějším trestem **běh uličkou** - svlečený a poslepu běžet mezi sty vojáky a každý ho udeřil - zpravidla trest smrti. V armádě muži 25-35 let. Neexistovala kasárna, vojáci bydleli v domácnostech - povinnost občanů starat se o vojáka. Zranění vojáci byli v invalidovnách.
- **Složky armády** - nejpočetnější pěchota, pohyblivé jezdeckvo, také dělostřelectvo. Nerozhodovala už ani samotná bitva jako spíše řada bitev, obléhání, zásobování.

Oděv baroka

- Oděv se **lišil dle stavu**, šlo podle něj rozpoznat vdanou a svobodnou dívku (vdané čepce, prostovlasé svobodné). **Šlechta** - zlatem vyšíváný oděv nebo barevnými nitěmi. Dámy měly řadu spodniček, korzet. Muži úzké kalhoty ke kolenům a vysoké punčochy, volná košile a vesta, kabát ke kolenům se širokými rukávy a mnoha knoflíky. Módní byly dlouhé vlasy (muži paruky). Na nohu muži kožené, ženy látkové střevíce.
- **Měšťané** - střihem podobný oděv jako šlechtici, ale barvy šedé, bílé, černé, ne tak barevné, levnější látky, spodní oděv z hrubého plátna, ženy nosily přes oděv zástěru, muži hodně oděvů z kůže - kabáty, kalhoty, vesty.
- **Venkované** - barvy šedá a rezná, vlna a len, ženy sukně pod kolena, košile a zástěry, sváteční oděv vyšíváný, bohatší i krajky. Chudí v zimě neměli kožich ale jen tlustší látky. Muži kalhoty ke kolenům se šlemi a košile. Kožené vysoké boty, střevíce, dřeváky, na práci bosi.
- **Děti** - nemluvňata v povijanu (nemohla se hýbat), batolata košilka se šněrováním, od 5-7 let oděv podobný dospělým. [Obrázek](#).

Cestování za doby barokní

- Nebezpečné a blátivé cesty, zájezdní hostince se stájemi. V hostincích se mohli setkat lidé z různých společenských vrstev.
- **Formani** - páni silnic, velké vozy s plachtou, táhly je 2-3 páry koní. Vozili druhé náklady, i poštu a peníze, měli důvěru.
- **Pošta** - speciální poštovní vozy, v Čechách 5, na Moravě 2 - pravidelné trasy, obvykle 2x týdně, na úkor komfortu byla známá svou relativní rychlostí
- **Šlechtici** - bohatě zdobené a vybavené kočáry s měkkým pérováním
- **Vandrovní tovaryši** - chodili pěšky
- **Potulní písaři** - pomáhali lidem sepsovat žádosti na úřady
- **Hadráři** - kupovali staré hadry jako surovinu pro výrobu papíru
- **Žebráci a tuláci** - k žebrotě si přilepšovali drobnými krádežemi
- **Romové** - putovali i přes zákazy, nebyli křesťané, byli vypovídáni z měst i panství, byli prohlášeni za psance (1697) a mohli být beztrestně zabiti
- **Potulní umělci** - kejklíři, písničkáři, loutkáři
- **Podomní obchodníci** - prodávali různé drobné věci, výrobky